

Коломієць К. О., здобувач наукової лабораторії з проблем досудового розслідування Національної академії внутрішніх справ

ПРОТИДІІ ШАХРАЙСТВУ У СФЕРІ КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ БАНКІВ В УКРАЇНІ

Банк, як особливий економічний інститут, відіграє важливу роль у фінансово-кредитній та розрахунковій сфері держави. Специфічність цієї діяльності, прогалини та інші недоліки різного порядку часто використовуються для вчинення різного роду зловживань. У зв'язку з цим виникла потреба спеціального дослідження правопорушень, що вчинюються в кредитно-банківській сфері, зокрема злочинів у сфері кредитних операцій банків. В науковому та практичному розумінні йдеться насамперед про формування криміналістичної методики розслідування групи кредитно-банківських злочинів [1, с. 137]. Незважаючи на те, що кризові явища в економічній системі практично підірвали фінансову стійкість більшості вітчизняних підприємств, внаслідок чого різко скоротилась кількість надійних фірм-позичальників (на фоні падіння прибутковості банківських операцій), кредитні операції залишаються головним видом активних операцій комерційних банків, в який вкладається переважна більшість залучених банками ресурсів.

Звісно, що безпосередня протидія шахрайствам у сфері кредитних операцій банків зусилля зосереджуються на профілактичних заходах та тісній взаємодії оперативних підрозділів зі службою банківської безпеки.

З метою організації взаємодії необхідно звернути увагу на такі важливі моменти:

1. Необхідно чітко визначити основні способи вчинення злочинів при здійсненні кредитних операцій, що найчастіше зустрічаються на практиці: надання фальшивих документів недобросовісним позичальником; підробка гарантійних зобов'язань чи надання підробленого балансу; обман банку-гаранта при страхуванні кредитів чи наданні застави; створення фіктивної фірми (на короткий проміжок часу), яка зникає після отримання кредиту; більш складна схема - створення фіктивних фірм, які шляхом перегонки коштів з рахунку на рахунок

імітують успішну діяльність з метою отримання кредиту та зникнення в подальшому самих фірм; «підкормка» банку - безперечне та точне виконання та дотримання умов низки послідовних предметних договорів з поступовим збільшенням суми кредиту, а в подальшому зникнення самого розпорядника зі значною сумою наданого кредиту.

2. Необхідно визначити ключові посади, тобто посадових осіб кредитної установи, які навмисно (з будь-яких мотивів) або через злочинну недбалість можуть сприяти злочинцям в отриманні кредиту. Орієнтовний перелік таких посад: керуючий банком; заступник керуючого банком; начальник кредитного управління; заступник начальника кредитного управління; кредитні інспектори.

3. Після проведення зазначених дій служба безпеки банку скеровується на цілеспрямовану діяльність з попередження зловживань чи помилок з боку осіб, визначених у переліку та інших працівників банківської установи. А у випадку неможливості здійснення таких дій визначається порядок звернення за допомогою до правоохоронних органів. Служба безпеки банку скеровується на виявлення обставин, що свідчать про злочинну діяльність при кредитних операціях та повідомлення у правоохоронні органи у встановленому законом порядку. До таких обставин відносяться: велика кількість позичальників (одержувачів кредиту); великі суми кредитів що вказуються в кредитній заявці без відповідного забезпечення; фіктивні адреси одержувачів кредиту; однакові адреси для різних одержувачів кредиту; фіктивні фінансові звіти одержувачів позичок; наявність позичок і банківських рахунків за межами сфер діяльності позичальника; видача позичок за дорученням; участь банку в позичці, виданої іншим банком; невідповідність витрат одержувача кредиту його прибуткам; суттєве порушення процедури виділення кредиту; підроблені документи, надані в обґрунтування кредитного запиту, про гарантії його повернення, про витрату отриманих кредитів; неповернення отриманих кредитних коштів після відповідного судового рішення [2]; комерційне використання отриманих на пільгових умовах кредитних коштів; витрата бюджетних кредитів на інші платежі (наприклад, на закордонні відрядження) [3].

З метою забезпечення повернення кредитних коштів та недопущення вчинення злочинних посягань з боку позичальників та працівників банку, здійснюється обмін певною інформацією між зацікавленими в цьому сторонами. Це насамперед відомості про: особу клієнта; активи клієнта (розміри установчого капіталу, співвідношення між власними коштами та тими, що знаходяться в управлінні, вкладання коштів у нерухомість тощо); склад засновників, наявність інших фірм, які очолюють засновники даного підприємства (кількість фірм, зареєстрованих по цій адресі, а також адреси цих фірм, їх рахунки в банках тощо); форма, в якій створена юридична особа (найменш надійними є товариства з обмеженою відповідальністю); час знаходження на ринку та на обслуговуванні в певному банку; проект бізнес-плану (призначення кредитних коштів); забезпечення кредиту (гарантія, застава тощо) [4]; результати обов'язкового виїзду на об'єкти клієнта, огляд застави тощо; використання відкритих та нетрадиційних джерел фінансування; осіб - працівників фінансово-кредитної установи, які приймали участь в оформленні документів на видачу кредиту та тих працівників, які були зацікавлені в видачі цього кредиту; іншу інформацію, що може вказувати на протиправну діяльність при здійсненні банківського кредитування.

При цьому слід звертати увагу не лише на ці відомості, але й на інші обставини щодо проведення банківських операцій клієнтом в минулому. Особливу увагу необхідно приділяти перевірці бізнес-плану, оцінці ринку з точки зору його криміналізації.

Для цього необхідно:

- а) визначити, чи підтримує банк та його співробітники безпосередній контакт з одержувачем кредиту;
- б) визначити особу-співробітника, яка направила в банк запит на отримання кредиту;
- в) вивчити всю документацію, що пов'язана з отриманням грошей, приділяючи увагу можливим змінам чи її перекручуванням;
- г) отримати всі відомості про одержувача кредиту чи про всі комерційні структури, з якими він співпрацював, їх керівників та співробітників;

д) розглянути всі матеріали, складені співробітником банку, який оформляв видачу кредиту, при цьому: перевірити відомості, що характеризують співробітника, включаючи відомості про можливі контакти з одержувачем кредиту; ознайомитись з надходженнями на його власний рахунок, реєстрові номери транспортних засобів, які належать йому чи членам його сім'ї; встановити основні джерела доходів; порівняти відповіді вказаного співробітника про документи, які пов'язані з видачею кредиту, з відомостями, отриманими при негласному аналізі його телефонних переговорів, записів у нотатнику [5].

Для більш чіткого виконання своїх функцій служба безпеки банку співпрацює з контролюючими підрозділами НБУ. Згідно із Законом України «Про банки та банківську діяльність» НБУ виконує

контрольно-наглядові

функції щодо діяльності

комерційних банків. з цією метою створено службу банківського контролю, яка через відповідні структурні підрозділи в регіональних управліннях НБУ здійснює нагляд за дотриманням суб'єктами банківської діяльності чинного законодавства, економічних нормативів та нормативних актів НБУ.

Завданням служби банківського нагляду є забезпечення фінансової стабільності та безпеки банківської системи, захист інтересів вкладників і кредиторів, регулювання банківської діяльності з метою приведення її у відповідність до встановлених норм і законодавчих вимог. Взаємодія під час проведення перевірок служби банківського нагляду та правоохоронних органів (МВС, СБУ, Генеральної прокуратури) дозволяє виявляти шахрайства з фінансовими ресурсами та попереджувати “відмивання” грошей через банківську систему на національному та міжнародному рівнях. В свою чергу, така взаємодія уможливує виявлення злочинів на стадії підготовки та притягнення винних до кримінальної відповідальності, і при цьому забезпечення захисту інтересів вкладників та кредиторів [6; 7, с. 223].

Ужиття цих заходів значною мірою покращить взаємодію оперативних підрозділів службами банківської

безпеки під час протидії шахрайствам у сфері кредитних операцій банків в Україні.

Список використаних джерел

1. Матусовский Г.А., Бушан О.П. Проблемы формирования методики расследования преступлений, совершенных посредством расчетно-кредитных банковских операций // Проблемы законности. Республиканский межведомственный научный сборник. - Харьков, 1995. - Вып. 29. - С. 137-142.

2. Рішення Верховного Суду України // Щорічник. - 1998. - 99 с.

3. Кримінальний кодекс України (коментований) - К.: «Юрінком», 1997.

4. Про заставу : Закон України // Відомості Верховної Ради України. - 1992. - №47.

5. Методичні рекомендації стосовно взаємодії НБУ з правоохоронними органами щодо передачі їм матеріалів перевірок комерційних банківських установ, які можуть свідчити про злочинну діяльність // МВС України, Національний банк України, Служба безпеки України, Генеральна прокуратура України №3784/Шт, №43-210/299, №25/2-99, 2/2-13925.

6. Особливості профілактики злочинних посягань у сфері банківського кредитування: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://uareferat.com/ukr/details/4415/>.

7. Трач С. С. Взаємодія оперативних підрозділів зі службами банківської безпеки під час протидії шахрайствам у сфері кредитних операцій банків в Україні / С. С. Трач // Роль правоохоронних органів у формуванні правової держави в умовах євроінтеграції України: матеріали Всеукр. підсумк. наук.-практ. конф. (м. Київ, 12 берез. 2015 р.). - К.: Нац. акад. внутр. справ. - 2015. - Ч. 2. - С. 221-223.